

Anyaság és prostitúció

OTTO WEININGER⁹

[...] Mindannak a rossznak és csúfnak, amit a nőkről mondtam, ellenébe fogják szegezni a nőt, mint *anyát*. Erről tehát beszélünk kell. Azonban a nőt, mint anyát, lehetetlen kifürkészni anélkül, hogy egyszersmind tekintetbe ne vennők az anya ellenkező pólusát, amely a nő számára a diametrálisan ellenkező lehetőséget mutatja megvalósítottnak. Mert csak ezzel kapja meg az anyatípus a világos elhatárolódást, csak így domborodnak ki az anya tulajdonságai minden egyéb idegen tulajdonságok közül.

AZ ANYÁVAL POLÁRISAN ELLENTÉTBEN LÉVŐ TÍPUS A RINGYÓ.¹⁰

E szembehelyezésnek a szükségét épp oly kevésbé lehet dedukálni, mint azt, hogy a férfi és a nő egymással ellentétesek. Ahogy ezt csak megemlítenünk kell vagy a valóságban föllelni próbálunk, hogy meggyőződünk arról, vajon ez a szembehelyezés kényelmesen besorozódik-e a szkémába? Azokra a megszorításokra, amiket eszközölnünk kell, még visszatérek, egyelőre tekintsük a nőket olyanoknak, mint akik mindig két típust hordanak magukban, egyszer az egyikből többet, másszor a másikkól. Ezek a típusok: az anya és a ringyó. [...]

- ⁹ Osztrák filozófus (1880–1903). 23 évesen kibérelve azt a szobát, ahol Beethoven meghalt, öngyilkos lett. Az Osztrák–Magyar Birodalomban óriási hatású főművében, a *Geschlecht und Charakter*ben a férfi, a női és a zsidó típus karakterjegyeit igyekezett meghatározni. Tulajdonképpen diplomamunkának írta meg a bécsi egyetemen Friedrich Jodlhoz, eredetileg *Eros und Psyche* címmel. Úgy vélte, hogy a karakterológia a megismerés legfőbb és legmegfelelőbb eszköze, így ez a módszer képes egyedül feloldani az anatómia és a pszichológia közti kettősséget, s általa létrejöhet a biológiai vagy a társadalmi, illetve a fizikai és a pszichikai kapcsolatok közti megértés. Hite szerint a zsidóknak és a nőknek – hasonlóan – nincs saját énjük, így értékük sincs. Így e két típus nem individuumként, hanem a nemben él, ezért is olyan fontos nekik a család. Művét – antiszemitizmusa miatt – évtizedekre indexre tették.
- ¹⁰ A fordító jegyzete: Weininger a *Dirne* szót használja, amely – noha minden benne van, aminek benne kell lennie a fogalomban – nem olyan erős és megbélyegző, mint a magyar ringyó vagy ríma vagy szajha, amiket a *Dirne* magyar egyenértékűképpen alkalmazni lehetne. A *Dirne*vel egyenértékű csak a ringyó fogalmának a közbeszédben való megjelölése, amelynek hímneme, a *kurafi*, valósággal irodalmi már, de nőneme, papírra leírva, szemsértően durva.

Hogy anyaság és prostitúció egymással polárisan szemben állnak, ez nagy valószínűséggel már a jó háziasszony gyermekeinek *nagyobb* számából is következik, míg a kokottnak mindig csak *kevés* gyermeke van és az utcai ringyó a legtöbb esetben *meddő* marad. Jól figyelembe veendő, hogy nemcsak a megvásárolható leány tartozik a ringyó-típushoz, hanem nagyon sok, úgynevezett tisztességes leány és férjes nő is, sőt, olyanok is, akik soha házasságot nem törnek. Nem azért, mert az alkalom nem elég kedvező, hanem mert ők maguk nem engedik odáig jutni a dolgot. Ne ütközzenek meg tehát, ha a ringyó fogalmát, amelyet még analizálni kell, sokkal tágasabb terjedelemben használom és nemcsak a kapható nők körére szorítom. Az utcai ringyó a tekintélyes kokottól és az előkelőbb hetérától csak abban különbözik, hogy abszolút képtelen a nagyobb differenciáltságra és hogy teljesen híjával van az *emlékezetnek*, ami életét óra- és percéletté teszi, anélkül, hogy egyik napnak a másikkal a legcsekélyebb összefüggése volna benne. Ezenfelül a ringyó-típus akkor is kifejezésre juthatna, ha mindössze *egy* férfi és *egy* nő volnának a világon, mert a ringyóság már az egyes emberrel szemben való specifikusan különböző viselkedésben is megnyilatkozik.

Már a kisebb termékenység ténye is felmentene az alól a kötelezettség alól, hogy az általános nézettel vitatkozzam, amely egy szükségképpen valamely lény veleszületett természetében mélyen gyökerező jelenséget, mint a prostitúció, dedukálni akar szociális visszasságokból, sok nő keresetnélküliségéből, s azután speciális vádakot emel a mai társadalom ellen, amelynek férjhatalmasai gazdasági önzésükben a férjtelen nők számra a becsületesebb élet lehetőségét olyannyira megnehezítették. Vagy az aggregénységet vádolja be, amelynek állítólag szintén csak anyagi okai volnának, s amely a maga szükségyszerű kiegészítéséül a prostitúciót megkívánja. Vagy mégis megemlítem, hogy a prostitúciót nemcsak a szegényebb utcai ringyóknál kell keresni? Hogy tehetős leányok gyakran lemondanak a jó nevük előnyéről és az utcán való nyílt kószálást a rejtett szerelem felett előnyben részesítik? – *mert az igazi prostitúcióhoz hozzátartozik az utca* – hogy sok állást üzletekben, könyvelésben, a posta, távíró és telefon szolgálatában, ahol tisztán sablonos ténykedésekre van szükség, szívesebben adnak oda nőknek, mert a nő sokkal kevésbé differenciált, s éppen ezért igénytelenebb, mint a férfi, s a kapitalizmus már a tudomány előtt réges-régen megállapította, hogy a nőket *alacsonyabb* életrendjük miatt rosszabbul is lehet fizetni. Egyébként még a fiatal ringyó is, mert nagy házbért kell fizetnie, cifra ruhát kell hordania és kitartottját pénzelnie kell, nehezen tud megélni. Hogy mennyire mélyen gyökerezik bennük a hajlam erre az életmódra, ezt az a gyakori jelenség mutatja, hogy prostituáltak, miután közben férjhez mentek, később ismét visszatértek előbbi iparukhoz. A prostituáltak továbbá ismeretlen, de

nyilván velük született, konstitúciójukban fekvő okoknál fogva, bizonyos infekciók ellen *immunisak*, amely fertőzésnek a tisztességes asszonyok ki vannak téve. Végül a prostitúció *mindig megvolt*, s nem a kapitalisztikus korszak fejlődésével arányban nőtt, sőt, az ókor bizonyos népeinek a vallásos intézményeihez tartozott, mint például a föníciaiaknál.

A prostitúciót tehát semmiképpen nem lehet olyasvalaminek tekinteni, amire a férfi *kényszerítette* a nőt. A férfi gyakran bűnös abban, hogy egy leánynak el kell hagynia állását és kenyértelessé kell válnia. De hogy ilyen esetekben a nő olyasvalamihez nyúlhat, mint a prostitúció; ennek az emberi nő természetében kell meglennie. Ami *nincs*, az nem is *lehet*. Az igazi férfitől, akit lényegileg, még súlyosabban sújt le a balsors, s aki a nyomort intenzívebben érzi, mint a nő, a prostitúció mégis idegen és férfiprostituáltak (pincérek, borbélysegédek stb.) mindig *előrehaladott nemi átmeneti formák*. Eszerint a ringyóságra való hajlam és alkalmasság, épp úgy, mint az anyaságra való, a nőben szervesen, születésétől fogva megvan.

Ezzel szemben nem azt mondom, hogy minden nő, aki ringyóvá lesz, kizárólag BELSŐ SZÜKSÉGBŐL lett azzá. A legtöbb nőben talán *mind a két* lehetőség megvan, az anyaságé csakúgy, mint a ringyóságé; csak szüzek – bocsánat, tudom, hogy ez kíméletlenség a *férfiakkal* szemben – csak szüzek *nincsenek*. Hogy az ilyen ingadozó esetekben mi dönti el a nő sorsát? Csak a férfi, aki egy nőt anyává tenni mindenestre képes a saját személye által; nem csak a koitusszal, hanem egyszeri megpillantással is. [...]

Hogy azonban egy nő megtalálja-e azt a férfit, aki pusztá jelenlétével gyermeke anyjává teszi, ez a véletlen dolga. *Ennyiben sok anya és prostituált* számára megvan annak az *elgondolhatósága*, hogy sorsuk fordítva is alakulhatt volna. De másrésről nemcsak számos példa van arra, hogy a nő e férfi nélkül is megmarad az anya-típusban, hanem éppoly kétségtelen esetek vannak arra is, hogy ez a férfi *fellép* s még az ő megjelenése *sem* tudja megakadályozni a nőnek a végleges és végérvényes fordulását a prostitúció felé.

Nem maradhat tehát egyéb hátra, csak az: hogy a két, a nővel született ellentétes hajlamot föltételezzük, melyek különböző nőkre különböző mértékben oszlanak el: az abszolút anya és az abszolút ringyó hajlamot. A kettő *között* van a valóság: nyilván nincs nő minden ringyó-ösztön nélkül (sokan ezt tagadni fogják és megkérdik, miről lehet a ringyószerűt az olyan nőkben felismerni, akik egyáltalán nem látszanak kokottnak; egyelőre csak annak a készségnek a fokára mutatok rá, amellyel nők akármely idegentől magukat tisztességtelenül megérintetik, az idegent magukhoz dörzsölődni hagyják; ha ezt a mértéket alkalmazzuk, látjuk, hogy abszolút anyák *nincsenek*). Épp oly kevéssé van azonban nő, aki minden anyai érzésnek híján lenne, bár be kell vallanom, hogy rendkívüli közeledéseket az abszolút rin-

gyóhoz gyakrabban találtam, mint az anyaságnak olyan fokát, amely mögött minden ringyószerű eltűnt volna.

Az anyaság lényege, mint ez már a fogalom első és legfölkületesebb elemzésénél kiderült, abban áll, hogy a *gyermek* elérése a főcélja az *anya* életének, míg az abszolút ringyónál a párosodásból ez a cél egészen hiányzik. Tehát mindenkéltt *két* dolgot kell az alaposabb vizsgálódásnak szemügyre vennie, s meg kell néznie, hogy ez két dologgal szemben ringyó és anya hogy állnak: mindegyiknek a gyermekhez és a koituszhoz való vonatkozását.

Mindenkéltt a gyermekhez való viszonyban különböznek anya és ringyó. Az abszolút ringyónak a férfi a fontos, az abszolút anya csak a gyermekkel törődik. [...]

S csakugyan, az általános nézetet, amelyet magam is sokáig osztottam, hibásnak kell neveznem. Azt a nézetet, hogy a nő monogám, s a férfi poli-gám. *Éppen megfordítva van.* Nem szabad megtéveszteni magunkat azzal, hogy a nőknek gyakran oly soká kell várniuk a férfit, s azután, ha lehetséges, választaniok kell, melyik férfi az, aki nekik a legtöbb értéket tudja ajándékozni. Ki kell választaniuk a legpompásabbat, a leghíresebbet, az „első-t valamennyi közül”. Ez a szükségérzet különbözteti meg a nőt az állattól, amely értéket egyáltalán, sem maga előtt, sem maga által, (mint a férfi) sem más előtt, sem más által (mint a nő) nyerni nem igyekszik. De *ezt* csak a legbutább emberek emelhették ki dicsérettel, mert hiszen ez mutatja legbiztosabban, hogy a nő mennyire nélkülöz minden önértéket. Ez a szükségérzet mindenesetre kielégítésre vágyik. Ebben azonban egyáltalán nincs meg a monogámia erkölcsi gondolata. A férfi abban a helyzetben van, hogy értéket adományozzon, értéket vigyen át a nőre, a férfi ajándékoz, a férfi *akar* is ajándékozni. Soha a saját értékét –, ahogy a nő – mint megajándékozott, meg nem találhatná. A nő tehát annyi értéket igyekszik szerezni, amennyit lehet, mert igyekszik magát azzal a férfivel kiválasztatni, aki neki a legtöbb értéket tudja adni. A házasságnak azonban a férfinál egészen más motívumok az alapjai. A házasságot a férfi eredetileg bizonyára, mint az ideális szerelem befejezését, mint *megteljesedést* gondolta el, ha nagyon kétséges is, vajon a házasság ily sokat nyújthat-e. Azonfelül a házasság át van hatva a *hűség* abszolút férfias gondolatától (amely kontinuitás tehát intelligibilis Ént tételhez fel). Bár gyakran azt halljuk, hogy a nő hübb, mint a férfi; a férfi hűsége ugyanis a férfi számára *kényszer*, amelyet ő magára igaz, hogy szabad akarattal és teljes tudattal, rákényszerít. A férfi gyakran nem törődik ez önmegköttöttségével, de mindig *jogtalannak* fogja tekinteni, vagy *valahogyan* érezni fogja ezt. Ha a férfi házasságot tör, akkor a férfi a maga intelligibilis lényét nem engedte szóhoz jutni. A nő számára a házasságtörés csiklandó játék, amelyben az erkölcs gondolata egyáltalán nem játszik szerepet, ha-

nem csak a biztosság és a jó hírnév motívumai játszanak bele. Egyetlen nő sincs, aki gondolatban a férjéhez hűtlen ne lett volna, *anélkül* azonban, hogy ezt azért önmagának a szemére vetné. [...]

Egészen másként van ez a ringyónál. Ez legalább a *maga* létét éli egészen,¹¹ ha ezért – a szélső esetben – a társadalomból való kirekesztésével bűnhődik is. Ha a ringyó nem is bátor, mint az anya, sőt, keresztül-által gyáva, viszont mindig rendelkezik a gyávaság állandó korrelátumával, az *orcátlansággal*, s így legalább megvan benne a szemérmertlenségnek szemtelensége. Természetből fogva sokférjűsége hajlamosan és mindig több férfit vonzva és *nem egy* családmegalapítót, ösztönének szabad mozgást engedve és ösztöneit szinte dacosan kielégítve: a ringyó magát uralkodó nőnek érzi, és a legmélyebben önmagától értetődő előtte az, hogy néki hatalma van. Az anyát könnyen lehet megbántani vagy felháborítani, a prostituáltat senki meg nem sértheti, senki meg nem bánthatja. Mert az anyának, mint a genusz, a család óvónőjének, bizonyos becsülete van, a prostituált minden szociális tekintélyről lemondott, s *ez* a büszkesége. *Ezért* veti úgy hátra a fejét. De azt a gondolatot, hogy nincs hatalma, nem is tudná felfogni („la maîtresse”). Elvárja, s nem is hiheti másként, hogy minden ember vele foglalkozzék, csak reá gondoljon, csak az ő számára éljen. S valóban ő az (a nő mint hölgy), akinek az emberek között legtöbb hatalma van, aki a legnagyobb, sőt, az egyetlen befolyást gyakorolja az emberéletben mindenütt, ahol a hatalmat férfúi egyesülésnek (a tornaegylettől az államig) nem szabályozzák. A prostituált ebben analógia a nagy hódítónak a politikai területen. Mint ez, mint *Nagy Sándor* és *Napóleon*, az egészen nagy, egészen elbűvölő ringyó, csak minden ezer évben egyszer születik, de akkor azután, éppúgy, mint az előbbi, ő is az egész világon keresztül való diadalmenetét ünnepli.

Minden ilyen férfi mindig bizonyos rokonságban áll a prostituálthoz (minden politikus valahogy *néptribun* és a tribunságban a prostitúciónak egy eleme van); mint a tribun, a prostituált is, hatalmának éreztében, a férfi előtt soha a legcsekélyebb zavarban sincs, míg minden férfi a nagy prostituálttal s a nagy politikussal szemben mindig zavarban van. A prostituált, mint a nagy tribun, azt hiszi, hogy minden embert, akivel beszél, boldogít. Figyeljünk meg egy ilyen nőt, ha a rendőrtől felvilágosítást kér vagy a boltba belép. Mindegy, hogy a boltban férfiak vagy nők vannak alkalmazva, mindegy az is, hogy milyen kicsiny a bevásárlás, amit tennie kell: mindig azt hiszi, hogy ajándékokat oszt mindenfelé. Ugyanezeket az elemeket fedezhetjük fel minden született politikusban. [...]

¹¹ A szerző jegyzete: Ezzel kell összefüggnie annak, hogy a prostituált testileg, amit sokan különösképpen fognak találni, *többet* ad a tisztaságra, mint az anya.

Az anyának: a koitusz eszköz a célhoz; s a ringyó anyyiban különbözik el tőle, hogy neki a koitusz: öncél. Hogy a természetben a koitusznak más szerep is jutott, a szaporodáson kívül, arra már az is ráutal bennünket, hogy sok élőlélynél a szaporodás koitusz nélkül is elérhető (*Partenogenezis*).¹² [...]

Minden férfiban is van valami, ami ezt a nőtipust kívánja, ami az egyszerűbb, mindig tevékeny, ízléstelenül öltözött, minden szellemi eleganciától ment anyában kielégülést nem talál. A férfiban is van valami, ami a gyönyört keresi, s a férfi az örömlánynál legkönnyebben tud magáról megfeleledkezni. Mert a ringyó a könnyű élet elvét képviseli, nem gondoskodik előre, mint az anya. Ő, s nem az anya a jó táncosnő, csak ő követel szórakozást és nagy társaságot, sétát és mulatóhelyet, tengeri fürdőt és üdülőhelyet, színházat és hangversenyt, mindig új toalettet és drága köpenyt; pénzt, hogy tele marokkal szétszórja, luxust komfort helyett, lármát nyugalom helyett. A ringyó nem vágyik arra, hogy karosszékben üljön, kis unokák között, hanem arra sóvárog, hogy az egész világon át megtarthassa diadalmenetét, a szép test diadalkocsiján. [...]

Ezért közelfekvő az a gondolat, hogy ámbár a nő maga nem *antimorális* – mert mindig csak *amoralis* – a prostitúció valamely mélyebb vonatkozásban van az antimorálissal, míg az anyaságban soha semminő utalás erre nincs. Nem mintha a prostituált a férfiúi gonosztevő női egyenértékűje volna; bár épp oly munkától iszonyodó, mint az, mégis az előbbi fejze-tekben kifejtett okok alapján a női gonosztevő létezése el sem ismerhető; a nők nem állnak ilyen magasan. Azt azonban, hogy a prostituált valamely viszonyban van az antimorálishoz, a gonoszhoz, tagadhatatlanul érzi a férfi, még akkor is, ha nem lépett a nővel nemi közösségre. Úgyhogy nem mondhatjuk azt, hogy egy saját gyönyör-gondolat elhárítása vetette fel ezt a projiciáló formát. A férfi a prostitúciót már kezdettől fogva mint valami homályosat, éjszakait, borzalmat, kínosat éli meg, benyomása róla nehezebb, gyötrelmesebb, mint az, amelyet az anya idéz elő a férfiban. A nagy hetérának sajátságos analógiája a nagy gonosztevővel, azaz a nagy hódítóval is; a kis ringyónak intim vonatkozása az emberiség morális salakjával, a kintartott férfiakkal; az az érzés, amelyet a férfiban felkölt, azok a szándékok, amiket a férfival szemben táplál, leginkább pedig az a mód, ahogy az anyától eltérően a koituszt érzi – mindez egyesül a fentebbi nézet megerősítésére. Ahogy' az anya életkedvelő, akként a prostituált életellenző princípium. De ahogy' az anya igénylése nem a lélekre, hanem a testre vonatkozik, akként a ringyó tagadása sem vonatkozik ördögien az eszmére, hanem csak az empirikusra. A ringyó meg akar semmisülni és meg akar semmisíteni,

12 Azaz: „szűznemzés”.

kártékony és pusztító. Testi élet és testi halál, mely kettő a koituszban oly titokzatos mélyen függ össze [...], így oszlanak szét a nőre, mint anyára és mint prostituáltra. [...]

(Otto Weininger: Nem és jellem. Elvi tanulmány. Ford. Gábor Andor. Budapest, Dick Manó kiadása, 1913. 253–254., 255–257., 258–259., 260–261., 270–271., 275., 280., 281–282.)

A női szépség esztétikája

RÓZSA MIKLÓS¹³

[...] A háború előtti asszony valóságos RABSZOLGÁJA LETT A DIVATNAK. A baj csak az volt, hogy ebben a rabszolgaságban ő unatkozott legjobban. CSAK A TESTÉVEL TÖRÖDVERN, A FÉRFIAK IS KEZDTÉK ELFELEDNI, HOGY AZ ASSZONYNAK LELKE IS VAN s a modern asszony egyszerre csak arra a szomorú tapasztalatra ébredt, hogy ő éppen csak egy szép akt, mely körülhordozza a mindenkori divat legújabb kreációit. És elkezdett panaszkodni, hogy a férfiak önzők, érzékiek stb. Szóval, hogy őt a férfiak – s elsősorban persze a profán férjek – „meg nem értik.”

Istenem! A meg nem értett asszony!...

¹³ Művészeti író, újságíró, galériatulajdonos, műkereskedő (1873–1947). Nevét ma már kevesen ismerik, pedig több évtizeden keresztül roppant befolyásos és ismert alakja volt a magyar irodalmi és művészeti közéletnek. Könyvárus tanonc-sorból emelkedett ki, később együtt újságíróskodott Ady Endrével, Babits Mihállyal, Bródy Sándorral, Vészi Józseffel stb. Pályája jellegzetes századfordulós életsors: a nagyon fiatalon és szegényen a fővárosba érkező zsidó fiú előbb az irodalom, az újságírás kialakulóban levő piacán próbált helyet találni. Az 1900-as évek közepétől mindinkább a képzőművészeti élet felé fordult, s életét tette föl arra, hogy minél nagyobb közönséggel ismertesse meg és támogattassa (vetesse meg) a kortárs progresszív képzőművészeti törekvésű alkotókat és alkotásokat. 1909–1914-ig működtette az általa igazgatott Művészházat, mely a kortárs művek alkotóinak munkáit mutatta be és árulta.